

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять з курсу

«УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ»

для здобувачів вищої освіти спеціальності 014. 01 «Середня освіта.

(Українська мова та література)»

(Електронне видання)

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри

української філології та журналістики

Протокол № 1 від 31.08.2021 р

Сєвєродонецьк – 2021

УДК 398(075)

Методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Усна народна творчість» (для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта. (Українська мова та література)» (Електронне видання)) / Уклад.: Токар Н. В. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2021. – 29 с.

Пропоновані матеріали до виконання практичних занять з курсу мають на меті ознайомити здобувачів вищої освіти з особливостями національного фольклору, історією і періодизацією його розвитку, різноманітною жанровою системою, поетикою окремих жанрів, взаємодією фольклору і літератури.

Укладач:

Н.В.Токар, ст.викл.

Рецензент:

Г.П.Бондаренко, к.п.н., доц.

ЗМІСТ

Вступне слово 4

Тематика і зміст практичних занять5

Практичне заняття 1. Вступ. Усна народна творчість як генетичний код нації 5

Практичне заняття 2. Основні світоглядні системи українського фольклору7

Практичне заняття 3-4. Календарно-обрядова творчість9

Практичне заняття 5-6. Родинно-обрядова творчість українського народу11

Практичне заняття 7-8. Героїчний епос:билини, думи, історичні пісні, хроніки14

Практичне заняття 9. Народні балади16

Практичне заняття 10-11. Народна лірика17

Практичне заняття 12-13. Фольклорна проза19

Практичне заняття 14 Народна пареміографія21

Питання для самоконтролю (іспиту) 22

Рекомендована література до курсу 25

ВСТУПНЕ СЛОВО

Дисципліна «Усна народна творчість» покликана ознайомити здобувачів вищої освіти зі специфікою національного фольклору, історією й періодизацією його розвитку, різноманітною жанровою системою, історією та поетикою окремих жанрів, особливостями усної народної творчості кожного історичного періоду, взаємодією фольклору і літератури тощо.

Методичні рекомендації до практичних занять допоможуть поглибити знання, отримані під час лекційного курсу, пізнати народну творчість у всіх її виявах, через минуле українського народу бачити його сучасне, сприяти формуванню фольклорної, культурознавчої компетенції педагога-словесника.

Контрольні питання до тем практичних занять сформульовано за проблемним принципом, щоб розкрити складні аспекти літературознавчого дослідження, жанрово-стильові особливості українського фольклору, а також спонукати майбутніх дослідників до наукової роботи, дискусії та самостійного пошуку.

ТЕМАТИКА І ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Вступ. Усна народна творчість як генетичний код нації

План

1. Фольклор: основні ознаки та специфіка. Чинники впливу на формування УНТ
2. Етапи розвитку УНТ. Дохристиянська епоха.
3. Періодизація та характеристика історичної епохи усної народної творчості на українських землях.
 - 3.1. Розвиток українського фольклору до 19 ст. Залишки фольклорних творів у писемних пам'ятках давньоруської літератури. Український фольклор у слов'янських літературних збірниках та граматиках.
4. Фольклористика як наука про УНТ.
 - 4.1. Напрями та школи світової фольклористики
 - 4.2. Становлення української фольклористики як науки. Українська фольклористика XIX ст. Внесок П.Куліша, М.Максимовича, М.Лисенка та інших видатних діячів 19 ст.
 - 4.3. Українська фольклористика XX століття: етапи розвитку. Основні фольклористичні видання. Тенденції розвитку і проблеми сучасної української фольклористики.
5. Зв'язок фольклору з іншими формами культури. УНТ та художня література: межі впливу та диференціації.

Завдання для самостійної роботи

1. Сформулюйте мету вивчення фольклору.
2. Які твори УНТ вам відомі зі школи?
3. Як фольклор сприяє пізнанню ментальності народу?

4. Познайомтеся з тематикою статей, уміщених у часописі «Народна творчість та етнологія» за 2020 – 2021 рр. Визначте проблеми фольклористичних досліджень у ХХІ ст.

Рекомендована література до заняття

Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики: Навч. посіб.— К.: Знання, 2009.— 301с.

Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору // Слово і час. – 2003. – № 9. – С. 17 –23; № 10 – С.41 – 49.

Дмитренко М. Українська фольклористика. Історія. Теорія. Практика. / М. Дмитренко. – К.: Ред. Часопису «Народознавство», 2001. – 376 с.

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005.591 с.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів.2004. 256 с.

Філоненко С. О.Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Франко І. Дві школи в фольклористиці // Франко І. Твори: У 50 т. — Т. 29. — К.: Наук, думка, 1981. — С. 416—424.

Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). — Тернопіль, 1994. — 480 с.

«Народна творчість та етнологія» <https://nte.etnolog.org.ua/>

Практичне заняття № 2

Основні світоглядні системи українського фольклору

План

1. Дохристиянські вірування давніх слов'ян.
 - 1.1. Проблема виникнення фольклору
 - 1.2. Первісні вірування та культи. Їх вплив на УНТ.
 - 1.3. Язичництво - етапний період розвитку фольклору. Характеристика давньослов'янського пантеону. Народна демонологія.
2. Християнство і його вплив на розвиток української народної словесності.
 - 2.1. Свята українського народу. Поняття релігійного синкретизму. Етнографічне районування

Завдання для самостійної роботи

1. Які жанри народної творчості виникли на основі міфології?
2. Що таке антропоморфізм, зооморфізм, тотемізм, анімізм?
3. Ознайомтеся з відеозаписами матеріалів про народні свята на сайті за посиланням <https://mala.storinka.org>. Використайте матеріал для підготовки до практичного заняття.
4. Скориставшись цифровим архівом, а також фольклором, що побутує у вашій родині, охарактеризуйте фольклорно-діалектологічні особливості (символіка, мова тощо) історико-етнографічного регіону, представником якого ви є.

Рекомендована література до заняття

- Костомаров М. Слов'янська міфологія. URL: <http://litopys.org.ua/kostomar/kos05.htm>
- Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.
- Лозко Г. Українське народознавство. – Вид. 5-те, зі змін. та допов. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с. : іл.

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу (Ескіз української міфології). – К.: АТ „Обереги”, 1992. – 88 с.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL: <https://folklore.kh.ua/>

Практичне заняття № 3-4

Календарно-обрядова творчість

План

1. Ритуально-міфологічна основа циклів календарної обрядовості. Особливості жанрових утворень.
 - 1.1. Зимовий цикл
 - 1.2. Весняний цикл
 - 1.3. Літній цикл
 - 1.4. Осінній цикл.
2. Драматизовані календарно-обрядові дійства. Народна гра. Форми функціонування молодіжних громад. Аналіз народних ігор Кривий танець, Подоляночка, Грушка, Король, Коза тощо
3. Зв'язок жанрів календарно-обрядової творчості з художньою літературою та їх дослідження.

Завдання для самостійної роботи

З'ясуйте жанровий різновид, символіку, художні особливості календарно-обрядових пісень, поданих нижче. Хто головні герої, кому адресовані, які побажання наявні в тексті? Охарактеризуйте особливості лексичних і морфологічних діалектизмів.

1. Щедрик, щедрик, щедрівочка, Добрий вечір (Добрий вечір, щедрий вечір), Щедрий вечір (Щедрий вечір всім нам, щаслива година), Добрий вечір тобі, пане господарю, Ой сивая тая зозуленька, Нова радість стала, Коляд, коляд, колядниця, Діва Марія церкву строїла, Ой там за горою, Коляди, коляди, Поміж трьома дорогами, Ой учора ізвечора, Ой хто, хто Миколая любить тощо.
2. Подоляночка (виконайте порівняльний аналіз варіантів пісні), Ой весна, весна - днем красна, Весняночко-паняночко (виконайте порівняльний аналіз варіантів пісні), Ой весно, весно, весняночко, Благослови, мати, Ой ти, соловейку, Скочила коза з воза тощо.

3. Ой біжить, біжить мала дівчина, Проводили русалочки, проводили, Ой вигляни, срібний місяцю, Ой ти, дівко-семилітко, Наше Купайло, де ти зимувало, Ой на Івана Купайлого, Ой вийди, вийди, молодице, Петрівочка да мала нічка, До Петра зозулі да кувать, кувать, Петрівочка наступає
4. Маяло, житечко, маяло, Там у полі криниченька, Там на горойці, Ото наша веселка, Ой жни, дівче, пшениченьку, А вже сонце западає, Нумо, нумо робить, Ой літає соколенько по полю, Що Ганночка дівка по дворику ходить, Стояла пшениченька стояла тощо.

Рекомендована література до заняття

- Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.
- Лозко Г. Українське народознавство. – Вид. 5-те, зі змін. та допов. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с. : іл.
- Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>
- Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.
- Обрядові пісні Слобожанщини / Упорядник В.В. Дубравін. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2005.
- Олекса Воропай. «Звичаї нашого народу». Етнографічний нарис. ВТД «Фоліо», 2013. 512с.
- Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.
- Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.
- Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL: <https://folklore.kh.ua/>

Практичне заняття № 5-6

Родинно-обрядова творчість українського народу

План

1. Обряд весілля. Тематика весільних пісень, відображення у них родинних стосунків та господарської діяльності людей.
2. Обряди, пов'язані з народженням дитини.
3. Похоронні обряди. Визначення жанру голосіння, його зв'язок з обрядом.
4. Обряди, пов'язані з будівництвом дому і новосіллям.
5. Родинно-обрядова творчість і художня література.
6. Збирання, видання й дослідження жанрів родинно-обрядового фольклору, ознайомлення з ним школярів.

Завдання для самостійної роботи

1. З'ясуйте жанровий різновид, символіку, художні особливості родинно-обрядових пісень, поданих нижче. Хто головні герої, кому адресовані, які побажання наявні в тексті? Охарактеризуйте особливості лексичних і морфологічних діалектизмів:
 - Горіла сосна, палала; Через сінечки двоє дверечок; Ой ходила та й Галочка; Ой у саду зозуля кувала; Хата на помості; То не сокіл ясний; Що дуб дуба перехитує тощо.
 - Аналіз голосіння на вибір.
2. Характерна особливість традиційної народної культури – максимальна персоналізація оточуючого. Найбільш виразно ця риса відбилася в замовляннях. Наведіть приклади такого явища.
 - Поміркуйте, коли і чому відбувалися такі дії. Знахарка промовляла: „Добрий вечір, добрячки – чорненькії, біленькії й рябенькії курочки. Возьміть у нас крикливиці, а нам дайте сонливиці, возьміть із нашого народженого, молитвеного, хрещеного (називається ім'я) плаксивиці, крикливиці – наслані, подумані, погадані, вітром навіяні, а нам пошліть

сон со всіх чотирьох сторін”...”(Записано від К.М.Срібної, жительки с.Лиман Харківської області).

- Виконайте аналіз тексту замовляння (на вибір).

Схема аналізу:

1. Характеристика міфологічної картини світу: простір, час, предмети, дії, які виконує персонаж.
 2. Словесні формули в замовлянні: молитва, прокляття, ритуал.
 3. Композиція замовляння, послідовність чергування формул.
 4. Міф і магія у тексті.
3. Проаналізуйте зразки родинно-обрядової творчості у творах письменників шкільної програми.

Рекомендована література до заняття

Культурно-історичний, просвітницький портал "Спадщина Предків". URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/poliski-zamovlyannya>

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.

Лозко Г. Українське народознавство. – Вид. 5-те, зі змін. та допов. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с. : іл.

Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Обрядові пісні Слобожанщини / Упорядник В.В. Дубравін. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2005.

Олекса Воропай. «Звичаї нашого народу». Етнографічний нарис. ВТД «Фоліо», 2013. 512с.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.

Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL:
<https://folklore.kh.ua/>

Шкарбан А. Знахарство на Поліссі (за експедиційними матеріалами) // Полісся: мова, культура, історія. – К., 1996.

Практичне заняття № 7-8

Героїчний епос: билини, думи, історичні пісні, хроніки

План

1. Героїчний епос як явище світової культури, етапи його розвитку. Епос усний та книжний.
2. Визначення, поетика билин. Їх цикли. Проблема віднесення билин до українського героїчного епосу.
3. Походження українського героїчного епосу: народних дум та історичних пісень. Кобзарі, бандуристи, лірники як творці та виконавці дум. Найвідоміші українські кобзарі.
 - 3.1. Думи ХХ століття, відображення в них трагічних сторінок української історії.
4. Жанрові риси історичної пісні в порівнянні з думою. Цикли історичних пісень.
 - 4.1. Історичні пісні ХХ століття. Поетика історичних пісень.
5. Особливості жанру пісні-хроніки. Спільне й відмінне з жанром історичної пісні.
 - 5.1. Поетика пісень-хронік. Основні мотиви та образи.
6. Використання народних дум та історичних пісень у художній літературі.
7. Збирання, видання й дослідження українського героїчного епосу.
8. Вивчення героїчного епосу в середній школі.

Завдання для самостійної роботи

1. Прочитайте та дослідіть билини міфологічного, київського, галицько-волинського циклів.
2. Виконайте аналіз дум про Марусю Богуславку, Івана Богуна, «Буря на Чорному морі», «Хмельницький та Барабаш», «Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі», «Вдова Сірчиха-Іваниха», «Про Сулиму, Павлюка ще й про Яцька Остряницю» тощо.

3. Проаналізуйте історичні пісні «За Сибіром сонце сходить», «Пісня про Байду», «Чи не той то Хміль», «Ой Морозе, Морозенку», «В Цареграді на риночку», «Ой на горі жінці жнуть», «Зажурилась Україна» тощо. «Ой у лузі червона калина похилилася» (сл.С.Чарнецького, муз.Г.Труха), «За Україну» (М.Вороний) тощо.

Рекомендована література до заняття

Культурно-історичний, просвітницький портал "Спадщина Предків". URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/poliski-zamovlyannya>

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.

Лозко Г. Українське народознавство. – Вид. 5-те, зі змін. та допов. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с. : іл.

Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Олекса Воропай. «Звичаї нашого народу». Етнографічний нарис. ВТД «Фоліо», 2013. 512с.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.

Українські думи та історичні пісні. Літературно-художнє видання. Під редакцією О.В. Зав'язкіна та Ю.С. Єфременкова. Художник Сергій Донець. Донецьк, ТОВ "БЛО", 2008, стор. 5 - 110.

Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL: <https://folklore.kh.ua/>

Практичне заняття № 9

Народні балади

План

1. Визначення балади. Історичний розвиток балад, джерела сюжетики.
2. Особливості тематики та ідейної спрямованості баладних пісень.
3. Сполучення ліричного, епічного та драматичного первнів у баладах.
4. Своєрідність трагічного в баладах. Баладний психологізм. Своєрідність моралізування в баладах.
5. Композиційна й наративна структура балад. Особливості фантастики в баладах. Балада й міф, балада й ритуал.

Завдання для самостійної роботи

Виконайте художній аналіз балад «Ой, летіла стріла», «Бондарівна», «Ой на горі вогонь горить», «Козака несуть і коня ведуть» тощо.

Рекомендована література до заняття

Культурно-історичний, просвітницький портал "Спадщина Предків". URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/poliski-zamovlyannya>

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.

Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.

Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL: <https://folklore.kh.ua/>

Практичне заняття № 10-11

Народна лірика

План

1. Поняття про народну лірику, її жанрові різновиди (цикли), відмінність від літературної лірики.
2. Жанр пісні, його особливості.
 - 2.1. Жанрова система соціально-побутових пісень: козацькі, чумацькі, кріпацькі, наймитські, бурлацькі, заробітчанські, емігрантські, рекрутські, солдатські, жовнірські, ремісницькі й робітничі: провідні мотиви й образи.
 - 2.2. Родинно-побутові пісні, їх тематика
 - 2.3. Жанрова система танцювальних пісень. Визначення жанрів коломийок і частівок.
3. Пісні літературного походження. Романси.

Завдання для самостійної роботи

1. З'ясуйте жанровий різновид, символіку, художні особливості, психологізм ліричних пісень, поданих нижче. Хто головні герої, кому адресовані, які побажання наявні в тексті? Охарактеризуйте особливості лексичних і морфологічних діалектизмів.
 - 1.1. Ой чи воля, чи неволя, Ой ти, шахто моя, Та туман яром котиться, Ой у лузі при березі, Віють вітри все буйнії, Кровава дороженька до самого Відня, Край долини, край широкої нивки, Усіх хлопців в гусари забрали, Ой горе нам на Гетьманщині, Із-за гори вітер віє, У неділю пораненьку, Ой у степу криниченька, Весна красна наступає, із стріх вода капає, Ой горе тій чайці, горе тій небозі, Ой на горі жінці жнуть, Гомін, гомін по діброві, Стоїть явір над водою, в воду похилився, Коло млина, млина.
 - 1.2. В кінці греблі шумлять верби, Місяць на небі, зіроньки сяють, Ой, не світи, місяченьку, Чом ти не прийшов, Цвіте терен, цвіте терен, Ой під вишнею, під черешнею

2. Виконайте аналіз пісень літературного походження. Чому, на вашу думку, вони стали народними?

Реве та стогне Дніпр широкий (Т.Шевченко), «Ще не вмерла Україна» (П.Чубинський), «Їхав козак за Дунай» (С.Климовський), «Молитва» (О.Кониський), «Ніч яка місячна, ясна, зоряна» (М.Старицький), «На долині туман» (О.Діденко), пісні Марусі Чурай.

Рекомендована література до заняття

Культурно-історичний, просвітницький портал "Спадщина Предків". URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/poliski-zamovlyannya>

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.

Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.

Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL: <https://folklore.kh.ua/>

Практичне заняття № 12-13

Фольклорна проза

План

1. Жанрова система фольклорної прози.
2. Проблема визначення казки, її жанрової домінанти. Поетика жанру.
Проблема класифікації казок.
 - 2.1. Казки про тварин, основні теми, ідеї й образи. Принципи художнього показу персонажів, елементи фантастики, поетика і стиль.
 - 2.2. Фантастично-героїчні казки, їх походження, характерні риси, образи.
 - 2.3. Соціально-побутові казки. Особливості поетики, збирання, видання і дослідження українських побутових казок.
 - 2.4. Зв'язок народної і літературної казки. Казкові мотиви в художній літературі.
3. Особливості українських легенд та переказів, бувальщин, їх поетика
 - 3.1. Міфологічні, онтомотологічні, апокрифічні, історичні легенди
 - 3.2. Класифікація переказів, їх тематика
 - 3.3. Проблема жанровизначення народних оповідань та бувальщин, їх класифікація. Поетика й тематика жанрів.

Завдання для самостійної роботи

1. Пригадайте зміст казок про тварин («Казка про котика та півника», «Про козу-дерезу», «Мурашок сильніший від орла», «Совині діти» тощо). Які людські риси вони уособлюють? Розкрийте дидактизм казок.
2. Ознайомтеся з міфологічним аналізом чарівних казок О.Попельницької. Дослідіть первісні уявлення пращурів, що на рівні символів та архетипів наявні у казках («Телесик», «Кривенька уточка», «Змій», «Кобиляча голова» тощо).
3. Простежте відображення навколишньої дійсності у казках «Три бажання», «Про правду і кривду», «Про ченця» тощо.
4. Розкрийте тематику та ідейний контекст легенд з «Повісті минулих літ».

5. Які апокрифічні легенди вам відомі?
6. Дослідіть легенди рідного краю та розкрийте їх зміст.

Рекомендована література до заняття

Культурно-історичний, просвітницький портал "Спадщина Предків". URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/poliski-zamovlyannya>

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.

Лотоцький А. Левада Пречистої. Легенди. Львів, 1993.

Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Павленко М. Казки всіх країн, єднайтеся! [Електронний ресурс] / Марина Павленко. – Режим доступу до статті: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/50>

Попельницька О. Загадкова Україна. Таємниці та легенди. – К.: Арій, 2020. – 352с.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.

Українські народні казки. К. 1992.

Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Практичне заняття № 14

Народна пареміографія

План

1. Виникнення і розвиток жанру. Класифікація паремій.
2. Походження і тематика прислів'їв та приказок.
3. Поетика малих жанрів фольклору. Художньо-виражальні засоби паремій.
4. Збирання та дослідження прислів'їв та приказок.
5. Розкрийте багатство тематики українських прислів'їв і приказок, проілюструвавши його прикладами.

Завдання для самостійної роботи

Випишіть з українських народних казок загадки і запропонуйте їх характеристику.

Рекомендована література до заняття

Культурно-історичний, просвітницький портал "Спадщина Предків". URL: <https://spadok.org.ua/davni-viruvannya/poliski-zamovlyannya>

Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.

Мистецький сайт «Мала сторінка». URL: <https://mala.storinka.org>

Мишанич С.В. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство: Посібник. – К.: Зодіак-ЕКО, 1994. – С. 263 – 276.

Семеног О. М. Український фольклор: Навчальний посібник. Глухів. 2004. 256 с.

Філоненко С. О. Усна народна творчість: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

Цифровий архів фольклору Слобожанщини та Полтавщини. URL: <https://folklore.kh.ua/>

Питання для самоконтролю (іспиту)

1. Мета, завдання курсу «Усна народна творчість».
2. Фольклор та фольклористика: історія і теорія.
3. Фактори впливу на розвиток фольклору та його етнічні особливості.
4. Усна народна творчість і професійна художня література.
5. Періодизація фольклору історичної епохи. Аналіз періодів.
6. Школи і напрями фольклористики.
7. Зародження та становлення української фольклористики.
8. Праслов'янські вірування: провідні культи, обряди, ритуали.
9. Християнство і його вплив на розвиток українського фольклору.
10. Зіткнення двох типів світовідчуття: події та наслідки.
11. Класифікація жанрів української народної поетичної творчості.
12. Магія як найдавніший пласт народної творчості, її форми.
13. Праслов'янська міфологія. Тематична класифікація міфів.
14. Зв'язок жанрів магії та міфології з художньою літературою.
15. Магічні вербальні форми: замовляння, заклинання, клятви, молитви.
16. Ритуально-міфологічна основа календарно-обрядової творчості: до витоків феномена. Зв'язок із трудовою діяльністю.
17. Ритуально-міфологічна основа зимового циклу календарної обрядовості.
18. Класифікація та аналіз тематичних груп колядок. Приклади.
19. Жанрово-стильові особливості щедрівок. Приклади.
20. Ритуально-міфологічна основа весняного циклу календарної обрядовості.
21. Специфіка жанрів весняного циклу календарної обрядовості: своєрідність веснянок (гаївок, гагілок, маївок). Приклади.
22. Ритуально-міфологічна основа літнього циклу календарної обрядовості.
23. Купальські пісні, їх зв'язок з міфологією та обрядами.

24. Ритуально-міфологічна основа осіннього циклу календарної обрядовості. Жанри осіннього циклу календарно-обрядової творчості.
25. Форми функціонування молодіжних громад.
26. Специфіка української родинно-обрядової творчості.
27. Весілля як драма. Його основні етапи та народнопісенний супровід.
28. Обрядовість, пов'язана з народженням дитини.
29. Поховальна обрядовість.
30. Голосіння, їх жанрові різновиди.
31. Українські обряди, пов'язані з будівництвом дому та новосіллям.
32. Національна специфіка українського героїчного епосу.
33. Билини. Походження жанру, цикли билинного епосу.
34. Жанрова своєрідність українських дум. Тематична класифікація.

Приклади.

35. Роль кобзарства у формуванні національної свідомості народу.
36. Історичні пісні, їх поетика та жанрово-стильові ознаки.
37. Пісні-хроніки, їх зв'язок з іншими жанрами героїчного епосу.
38. Тематично-стильові особливості українських народних балад.
39. Жанрові різновиди ліричних пісень. Вивчення, класифікація.
40. Дослідження українських коломийок. Приклади.
41. Своєрідність родинно-побутових пісень.
42. Жанрові різновиди суспільно-побутових пісень.
43. Розвиток жанру козацьких пісень.
44. Чумацькі пісні. Аналіз основних тем та мотивів, поетика.
45. Специфіка солдатських, рекрутських, жовнірських пісень.
46. Специфіка кріпацьких, бурлацьких та наймитських пісень.
47. Своєрідність заробітчанських та робітничих пісень.
48. Пісні літературного походження.
49. Романси, їх художньо-тематичні особливості.
50. Художньо-стильові особливості казкового епосу. Приклади.
51. Дослідження жанру літературних казок.

52. Жанрова специфіка байок. Приклади.
53. Анекдоти та небилиці. Прийоми комізму в казковій прозі.
54. Притчі, їх тематика та композиційні особливості.
55. Історична проза: специфіка, своєрідність, особливості дослідження.
56. Легенда як жанр народної словесності, її художня природа.
57. Перекази, їх класифікація, аналіз основних тематичних груп.
58. Народні оповідання, їх жанрова специфіка.
59. Поетика малих жанрів фольклору.
60. Тематика українських колискових пісень.
61. М. Максимович як фундатор української фольклористики.
62. Провідні українські фольклористи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

1. Богород А. Фольклор у житті і творчості Лесі Українки // Дивослово. – 2000. – № 1. – С. 24.
2. Войтович В. Українська міфологія. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
3. Галей С. Народознавча спадщина Пантелеймона Куліша // Народна творчість та етнографія. – 2002. – № 4. – С. 62–74.
4. Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики : Навч. посіб. – К. : Знання, 2009. – 301 с.
5. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження : Навч. посіб. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 288 с.
6. Грушевський М. На порозі нової України // Народна творчість та етнографія. – 2001. – № 4. – С. 20-31.
7. Давидюк В. Від «Куці-Баби» до «Діда-Панаса» (культ предків у народній грі) // Берегиня. – 2002. – № 2. – С. 13-17.
8. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору // Слово і час. – 2003. – № 10. – С. 41–50.
9. Дзюбишина-Мельник Л. Фольклор і українська дитина. Виховання високої духовності // Шкільний світ. – 2001. – № 47. – С. 2–3.
10. Дмитренко М. Українська фольклористика : історія, теорія, практика. – К. : Редакція часопису «Народознавство», 2001. – 576 с.
11. Дмитренко М., Бріцина О., Грищенко І., Іванікова Л., Коваль-Фучило І., Козар Л., Новійчук В., Шалак О., Шевчук Т., Ясенчук А. Дослідники українського фольклору : невідоме та маловідоме. Колективна монографія / За ред. док. філол. н. М. Дмитренка. – К. : Видавець Микола Дмитренко, 2008. – 386 с.
12. Железняк Н. Лінгвосоціокультурний аспект вивчення українського характеру («пісенність») // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 18–20.
13. Жулинський М. Національні культури і проблеми глобалізації // Слово і час. – 2002. – № 12. – С. 5–10.
14. Закувала зозуленька : Антологія української народної поетичної творчості. – К., 1989. – 606 с.
15. Калинова сопілка: Антологія української народної прозової творчості. – К., 1989. – 606 с.
16. Кирчів Р. Двадцять століття в українському фольклорі. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2010. – 536 с.
17. Ковальова О. Українська народна творчість (від традицій до сучасності). – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2007. – 528 с.

18. Кожолянюк Г. Обряди й ритуали під час Святої вечері // Берегиня. – 2002. – № 4. – С. 21–43.
19. Колесса Ф. Фольклористичні праці. – К. : Наукова думка, 1970. – 415 с.
20. Кондратович О. Українські звичаї : Народини. Коса ж моя... – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2007. – 240 с.
21. Костомаров М. Слов'янська міфологія. – К.: Либідь, 1994. – 283 с.
22. Кузьменко О. Стрілецька пісня у повстанському репертуарі // Народна творчість та етнографія. – 2002. – № 1–2. – С. 84–89.
23. Лановик М., Лановик З. Вивчення української усної народної творчості у вищій школі // Вища школа. – 2001. – № 6. – С. 38–45.
24. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін. – К. : Академія, 1997. – 750 с.
25. Мишанич С. Система жанрів в українському фольклорі // Українознавство : Посібник. – К. : Зодіак–ЕКО, 1994. – С. 263–276.
26. Мушинка М. «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?» (Нове про історію дослідження і місце найдавнішого запису української народної пісні) // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 2–3. – С. 3–15.
27. Нирко О. Кобзарство Криму та Кубані : Навч. посіб. (хрестоматійне вид.). – К. : ВЦ «Просвіта», 2008. – 480 с.
28. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К. : АТ «Обереги», 1992. – 85 с.
29. Ошуркевич О. До джерел. Народознавчі статті, розвідки, тексти. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – 352 с.
30. Павлюк С. Особливості та динаміка сучасного процесу етнічної самоідентифікації українців: до питання теорії етносу // Слово і час. – 2002. – № 6. – С. 3–6.
31. Петров В. Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії та фольклористці XIX – XX століття // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 4. – С. 70–74.
32. Підгорна Л. Фольклористичні концепції Миколи Костомарова : Тексти лек. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 72 с.
33. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. – К. : Український письменник, 1993. – 63 с.
34. Пропп В. Поэтика фольклора. – М. : Лабиринт, 1998. – 352 с.
35. Свідзінський В. Народні українські пісні про останню світову війну // Свідзінський В. Твори : У 2 т. – К. : Критика, 2004. – Т. 2. Переклади. Статті, Листи. – С. 400–404
36. Семенов О. Український фольклор. – Глухів, 2004. – 255 с.

37. Сивачук Н. Український дитячий фольклор : Підручник. – К. : Деміург, 2003. – 288 с.
38. Степанишин Б. Космос українського фольклору // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 2. – С. 18–21.
39. Степанишин Б. Українські народні думи // Українська мова і література в школі. – 2000. – № 6. – С. 24–26.
40. Тихолоз Н. Попелюшка з чарівного замку або некоронована царівна жанрів // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – № 5. – С. 22–31.
41. Українська фольклористика. Словник-довідник. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 448 с.
42. Український політичний фольклор / Упорядкування, передмова, коментарі Є. М. Пащенко. – К. : Видавець Микола Дмитренко, 2008. – 100 с.
43. Українські замовляння / Упор. М. Н. Москаленко. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с.
44. Українські народні свята та звичаї. – К., 1993. – 112 с.
45. Українські перекази. – К., 1992. – 134 с.
46. Українські символи / За ред. М. Дмитренка. – К., 1994. – 140 с.
47. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К., 1991. – 638 с.
48. Філоненко С. О. Усна народна творчість : Навч. пос. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.
49. Франко І. Вибрані статті про народну творчість. – К. : Видавництво АН УРСР, 1995. – 289 с.
50. Франко І. Дві школи в фольклористиці // Франко І. Твори : У 50 т. – Т. 29. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 416–424.
51. Франко І. Найстаріша українська народна пісня // Франко І. Твори : У 50 т. – Т. 37. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 216–221.
52. Франко І. Національний колорит у казках Бодянського // Франко І. Твори : У 50 т. – Т. 34. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 449–454.
53. Франко І. До історії українського вертепу XVIII ст. // Франко І. Твори : У 50 т. – Т. 36. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 170–376.
54. Чабада М. Кобзарі та лірники // Дивослово. – 1998. – № 6. – С. 22–23.
55. Шалак О. «Висип мені, мати, високу могилу...» (уявлення про смерть і потойбічний світ, відображені в українському фольклорі) // Берегиня. – 2002. – № 2. – С. 29–34.
56. Шишов І. Видатний український народознавець // Народна творчість та етнографія. – 2002. – № 4. – С. 3–14.

Інтернет-ресурси

<https://folklore.kh.ua/>

[http: // www.ukrfolk.kiev.ua /](http://www.ukrfolk.kiev.ua/) BERVY.

[http: // www.duh-i-litera. Htm](http://www.duh-i-litera.Htm) [http: // www.geocities.com](http://www.geocities.com)

[http: // ukrnov. Catp.org.ua /](http://ukrnov.Catp.org.ua/) duh / 3.html.

[http: // www.pisnia.iatp.org.ua /](http://www.pisnia.iatp.org.ua/) koh.htm

[http: // www.kremenets.com.ua /](http://www.kremenets.com.ua/) ukrain / legends / legends.htm [http: // slovoto.org](http://slovoto.org/)
/ tryanov / ballads /

[http: // lzbornik.narod.ru /](http://lzbornik.narod.ru/) hrushukr / hrush419.htm

<https://spadok.org.ua/>

Навчальне видання

Методичні рекомендації
до практичних занять з курсу
«Усна народна творчість»
для здобувачів вищої освіти спеціальності 014.01 «Середня освіта.
(Українська мова та література)»

У к л а д а ч :

Н.В.Токар
Редактор Н.В.Токар

Підписано до друку _____.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір типограф. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. № _____. Обл.- вид. арк. _____.
Тираж _____ екз. Вид. № _____. Замов. № _____.. Ціна договірна.

Видавництво
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Адреса видавництва: 93400, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл.,
пр. Центральний, 59-а, головний корпус.

Телефон: 8(06452) 4-03-42

Е – mail vidavnictvoSNU.ua@gmail.com